

absenci islámu částečně metodicky omluvit) zařazením první části o Indii a Číně. Druhou vadu na kráse, tentokrát v zásadě pouze kosmetického rázu, představují občasně stylistické nedostatky. Na druhou stranu je ovšem Valešově knize zapotřebí připisat ještě jedno nepopiratelné plus – a to čtivý a záživný styl (který recenzent nepovažuje za „nedostatek vědeckosti“, nýbrž za pozitivum).

Summa summarum: Knihu *Dějiny politického myšlení od starověku po Machiavelliho* lze doporučit jako jednu z alternativ pro zájemce o tento obor, a to jako alternativu fundovanou, kvalitně zpracovanou a čtivou. Pro zájemce o české politické myšlení by potom mělo jít o jednu z prvních voleb (ne-li volbu vůbec první).

Jan Slavíček

**Ibn Tajmíja: *Wásitské vyznání*.
Praha: Academia, 2013, 184 str.**

Středověký génius a rebel Ibn Tajmíja (1263 až 1328) se svou bezkonkurenční erudicí kombinovanou s opozičním aktivismem stal květnatými arabskými superlativy vyzývanou legendou již za svého života. Připomíná originálního renesančního učenice zvládajícího veškeré dobové vědění, matematikou nebo logikou počínaje a teologií či právem konče, který například mnoho staletí před moderní evropskou ekonomikou naprosto pregnantně popsal cenotvorný mechanismus „neviditelné ruky“ trhu, spočívající v relacích mezi nabídkou a poptávkou. Podle českého orientalisty Pavla Ťupka, který dílo přeložil a doplnil studií z vlastního pera, jde zároveň o největšího ideologa dnes velmi vlivného a již i do Evropy expandujícího salafijského islámu. Ten je po nedávném revolučním dominu stále viditelnější v celém arabském světě. Avšak díky petrodolárovému sponzoringu Saúdské Arábie se šíří také daleko za jeho hranicemi, například v Indonésii či subsaharské Africe. Vyplatí se proto s Tajmíjou seznámit, a to třeba prostřednictvím recenzované životopisné studie a komentovaného překladu jeho nejpopulárnějšího a nejsrozumitelnějšího díla *Wásitské vyznání*.

Dramatičnost Tajmíjova dobrodružného života představujícího látku na celovečerní

oscarový velkofilm je výslednicí průniku mimořádného talentu, radikální nekonformity a dalekosáhlého geopolitického zemětřesení bořícího zaběhlé jistoty a zcela otáčejícího dosavadní proud dějin. Tajmíja totiž vyrůstal krátce po vypuzení křižáků z Levanty a po pádu slavné abbásovske dynastie (750–1258), kterou západní historici pokládají za vrchol arabské historie. Prchá před vraždicími mongolskými hordami vyznávajícími jakýsi „odpudivý“ buddhismus a šamanismus, organizuje obranu Damašku a burcuje sultána usazeného v Káhiře. Se sultánem z nově nastupující Mamelucké dynastie (1250–1517), rekrutující se z bývalých armádních otroků, se ale prostotořeký Tajmíja také těžko shodne. Neleží totiž jen v náboženských knihách, ale vášnivě si čte i ve světě kolem sebe a nebojácně kritizuje politické nešvary včetně zkorumpovanosti muslimské vládnoucí vrstvy. Relaxuje tím, že svádí celoživotní souboj s těmi verzemi islámu, o nichž se domnívá, že zabloudily v herezi.

Z Tajmíji se podle Ťupka stává potížiista, opakovaně vykazovaný do exilu a nucený obhajovat svá teologická stanoviska na koncích předních učenců. Od sultána tak obdrží zákaz vydávání náboženskopravních dobrozdání k otázkám věřících (*fatwá*). Buřičovo kredo však zní nekompromisně: náboženství je nejen věcí víry a řeči, ale i činu. Islám není bezduchý rituál. Nejde ani o náboženství „na doma“ či o nevinnou kratochvíli vymezenou pro víkendová odpoledne a sterilně oddělenou od všech ostatních životních sfér, jak dnes náboženství chápeme v sekularizovaných evropských společnostech. Naopak, upřímná víra se má žít naplno, má prolínat celým životem od narození až do smrti a má se odrážet ve všech skutečích.

Pro své okolí mnohdy nesnesitelný Tajmíja se nezastavil před ničím a před nikým. Jeho oblíbené verše Koránu mu patrně dodávaly sílu a pocit, že jedná správně a nemůže jinak: „Bůh je s těmi, kteří jsou bohobojní a kteří jsou dobří. Kolikrát již nepočtená skupina porazila skupinu početnou s Božím dovolením? Bůh je s neochvějnými.“ Tato mravní důslednost vede k tomu, že Tajmíjův životopis lze podat též jako exkurzi po kriminálech říše, která ale „ováda obce“ přesvědčeného o své pravdě nenahlodala: „Co zmůžou proti mně mí nepřátelé? Svou

zahradu i sad si nesu ve svém srdci. Ať půjdu kamkoliv, ona se ode mne neodloučí. Uvězní-li mě, dopřejí mi samoty, zabijí-li, udělají ze mne mučedníka, vyženou-li z vlasti, bude to pouhý výlet.“ Orientalista Miloš Mendel jde dokonce tak daleko, že českému publiku Tajmíju připodobňuje k Janu Husovi. Také on se pokoušel očistit fundamenty víry, neochvějně trval na své pravdě, stal se mučedníkem, a předznamenal tak pozdější masové reformní hnutí.

Autentický zlatý věk hodný následování a nápodoby Tajmíja spatřuje v raném islámu, v idealizované obci prvních tří generací muslimů (*salaf*), v příkladu přímých druhů Proroka a jejich nejstarších pamětníků. Oproti tomu všechny další generace muslimů (*chalaf*) zjevou víru postupně překrucují, a tak se stále více vzdalují prvotnímu autentickému islámu. Ibn Tajmíja se zde odvolává na klíčový výrok Proroka: „Na vás je následovat mou sunnu a sunnu správně vedených nástupců, kteří budou po mně. Držte se jí zuby nehty. Varujte se novotaření! Vždyť každá novota je hereze a každá hereze je blud. A každý blud je v pekle.“ Prorok Muhammad své varování dále konkretizoval, když předpověděl postupný rozchod muslimů na třiasedmdesátí i různých sekt, přičemž všechny až na jednu pro heretické novoty čeká peklo. Tak Tajmíja svůj manifest v této souvislosti zakončuje právě přáním patřit k těmto vyvoleným muslimům: „Prosíme mocného Boha, aby nás učinil jedněmi z nich a nedal zbloudit našim srdcím poté, co nám ukázal cestu...“

Nejde zde tedy o nic menšího než kardinální otázku: kdo dojde spásy? Podle Proroka jde o ty, kteří následují totéž, co svého času on a jeho druzi. Přičemž salafisté se toho chytají a samozřejmě triumfálně vysvětlují, že jsou to právě oni, protože na rozdíl od většiny ostatních muslimů prý dosud nezbloudili. Aby toho nebylo málo, dokonce i různé skupiny salafistů se dnes dohadují mezi sebou navzájem, kdo že patří k onomu vyvolenému společenství (*džamáa*). Vidíme tedy, že muslimové nikdy nepředstavovali jednodílnou masu vyznávající jednu jedinou verzi islámu, jak si z důvodů intelektuální lenosti na Západě často s oblibou představujeme. Navíc se tak sami nevidí. Jestliže Korán nabízí klíčové rozlišení na věřící (*mumin*) a nevěřící (*káfir*), připouští i možnost,

že mezi samotnými věřícími figurují pokrytci (*munáfiq*) či dokonce hříšníci (*fásíq*). Stejně tak v této logice Korán nabízí rozlišení na pouze formální příslušnost k náboženské komunitě (*islám*) a skutečně zvnitřněnou a upřímně prožívanou víru (*imán*).

Odtud byl již podle Ťupka jen krůček k historicky prvnímu „kádrování“ muslimů na věřící a nevěřící odpadlíky. K tázání se po míře ryzosti náboženského smýšlení bratří a sester ve víře. Vynálezcem „kádrování“ se tak stala sekta *chárídža*, jež se na samém úsvitu islámských dějin odštěpila jak od sunnitů, tak i šiitů. Pokud muslim spáchá velký a smrtelný hřích, může prý být prohlášen za nevěřícího a exkomunikován (*takfír*). Pokud by naopak nebyl zavčasu vykázan ze společenství, mohl by svou nemravností nakazit a nahlodat i ostatní. *Chárídža* tak sama sebe chápala jako vyvolený lid ráje. Všichni ostatní jsou naopak zatraceným lidem pekla. Z toho pak vyplývá silná solidarita a soudržnost směrem dovnitř k vlastnímu společenství pravověrných a naopak odmítání, nesnášenlivost a izolace vůči „zkaženému“ okolí. Také pro současné salafisty je typická právě tato láska a silná emoční vazba k podobně smýšlejícím souvěrcům a naopak distance, nepřátelství a až nenávisť namířená ke všem ostatním. Tedy nejen vůči židům nebo křesťanům, ale také směrem k odlišně uvažujícím muslimům, a to včetně konkurenčních salafistických skupin. Avšak hlavní proud islámu po většinu dějin naopak vždy požadoval smíření se s touto pluralitou a ne černobílou složitostí lidského světa. Dělat v lidském hemžení pořádek a rozsuzovat, kdo bude či nebude spasen, má totiž v popisu práce pouze Bůh. Lidé by mu do toho neměli vstupovat, k čemuž ve svém manifestu vyzývá rovněž Tajmíja (přičemž odrazoval však od přátelství s židy či křesťany).

Zajímavé je, že celoživotní rebel ve svém myšlení neustále hledal zlatou střední cestu a snažil se vyvarovat všech krajností. Koneckonců právě ono jediné a ke spáse určené muslimské společenství se pozná podle manévrování mezi dogmatickými extrémami a podle úspěšného nalézání oné zlaté střední cesty. Tajmíja například sice věří v předem „napsaný“ osud každého z nás: „Co člověka čeká, to ho nemine. A co ho minulo, to ho čekat nemělo,“ zároveň ale nevyzývá

k fatalismu. Člověk je totiž obdařen i svobodnou vůlí a nese zodpovědnost za své skutky, když je Bohem nabádán, aby konal dobro a zdržoval se hříchu. Stejně tak Tajmíja hájí středovou pozici v klíčovém dogmatickém sporu o povahu Boha, z něhož se zrodila islámská teologie. Bůh je sice obdařen sluchem a zrakem či schopností lásky a odpouštění, nelze ho však k ničemu připodobňovat; ani k vousatému dědečkovi plujícímu na obláčku. Zároveň však nelze přijmout druhý extrém, totiž představu zcela abstraktního a neuchopitelného Boha, kterého by nebylo možné poznávat s pomocí řady přívlastků (vševědoucí, všemocný) uvedených v Koránu.

Právě důraz na používání vlastní hlavy a racionální argumentaci představuje klíčové východisko Tajmíji, jenž se ale i tak řídil zásadou „rozum až po textech Koránu a sunny“. Zde je totiž zapotřebí rozlišit mezi teologií a právem. Již zmíněný editor Pavel Tupek připomíná, že pro islámské učence byla vždy prvotní právní věda, teologie představovala až sekundární nauku. Jinými slovy: v islámu existuje řada špičkových právníků, kteří se nikdy nezabývali teologickými otázkami. Neexistuje však jediný teolog, jenž by se nejprve neponořil do právní vědy, což je též případ Ibn Tajmíji. Tajmíja tak razí tezi, že v teologii je působnost rozumu omezená. Východiskem je zde víra. Věřícímu má stačit, co ví z textů Koránu a sunny (výroky a skutky proroka Muhammada a prvních generací muslimů). Rozumem nemá posuzovat zjevenou pravdu a dokazovat její správnost. Podobně se nemá pouštět do intelektuálních dobrodružství a pokoušet se poznat a podrobněji popsat Boha spekulativně nad rámec oněch textů. Základní otázky věrouky jsou totiž vyřešeny, rozum může posloužit maximálně k vyvracení herezí či k základnímu pochopení dogmatu. Oproti tomu právní věda podle Tajmíji vždy byla, je a bude sférou rozumu, diskuse a střetu. Chápe ji dokonce jako výsledek racionální argumentace, když požaduje zachování práva učenců na individuální interpretaci, uplatňování metody právních důkazů, analogií a konsensu. Tajmíja tedy stejně jako moderní islámský reformismus přelomu 18. a 19. století – i jako současný islamisté – odmítá, že by byly „brány *idžtihádu*“ (individuální interpretace) jednou provždy uzavřeny ve 12. či

13. století, což dodnes tvrdí hlavní proud islámu. Každá historická doba si naopak žádá vlastní interpretaci islámského práva, jež by se přizpůsobilo podmínkám a specifikům dané éry. Přitom Ibn Tajmíja byl pokládán právě za takovéhoho absolutního interpreta či *mudžaddida*, obnovitele náboženství vysílaného Bohem na sklonku každého století.

Pavel Tupek ve svých úvodních studiích čtenáři nejprve krok za krokem poskytuje tento obsáhlý exkurz. Bez něho nelze pochopit význam samotného překladového textu, jenž je svým rozsahem relativně útlý a představuje menší část vydané knihy. Jaký je tedy manifest *Wásitské vyznání*, údajně sepsaný za jedině odpoledne? Co tvoří východiska salafitského dogmatu, jež dnes opět rezonuje od Maroka po Indonésii? Jde o shrnutí a vysvětlení základů víry, a tak o zaručený návod ke spáse. Hlavní tematická struktura manifestu vlastně kopíruje pět základních pilířů islámského náboženství a pět základních článků víry, jak jsou vyjádřeny v oblíbeném výroku proroka Muhammada. Když se mu jednou zjevil archanděl Gabriel v podobě beduína a zkoušel ho ze dvou aspektů náboženství, Prorok odpověděl: „Islám je vyznání, že není žádného boha kromě Alláha a Muhammad je posel Boží, že se rituálně modlíš, odvádíš povinnou almužnu, postíš se v měsíci ramadánu a podnikneš pouť do Domu, pokud jsi toho schopen. Víra (*imán*) je, že věříš v Boha, jeho anděly, knihy, posly a poslední den, a že věříš v přízeň či nepřízeň osudu.“ Jednotlivá témata jsou Tajmíjou vždy nejprve systematicky vyložena s pomocí rozsáhlých citací relevantních pasáží Koránu a poté je ještě totéž dále vyztuženo vybranými citacemi *hadítů*. Výsledkem je jakési kompendium dobrých mravů hodných pravého muslimského „džentlmena“. Ibn Tajmíja radí znovu navazovat pouta s těmi, kdo se s námi rozešli. Obdarovat ty, kdo nám odpírali. Odpustit těm, kdo se na nás provinili. Podobně požaduje korektní a vřelý vztah k rodičům, příbuzným, sousedům. Vyzývá k laskavosti vůči sirotkům, chudákům, pocestným i otrokům. Naopak zakazuje vychloubání, povyšování se nad druhé a žádostivost. A samozřejmě přitom neustále připomíná své oblíbené koránské verše typu: „Buďte spravedliví, neboť Bůh miluje spravedlivé. Čiňte dobro, neboť Bůh miluje ty, kdo dobro činí.“

Podle Pavla Ťupka spor o nejkontroverznější a nejcitovanější islámskou autoritu, „bibliografickou noční můru“, trvá dodnes. Rádi se jím ohánějí jak džihádisté, tak západní intelektuálové. Každý totiž v textech středověkého „grafomana“ zaručeně najde, co potřebuje. Dílo je vskutku rozsáhlé, z velké části dosud nezpracované a pro mimořádnou erudici obtížně pochopitelné. Spor o populárního Tajmíju ve skutečnosti začal hned po jeho smrti. Lidé se přimkli k márám, až je rozbili. Poutníci dnem i nocí proudili k hrobce. Muži i ženy polibkem náhrobku žádali o požehnaní. Pohřeb se tak paradoxně stal oslavou lidového islámu, proti němuž učenec celožitově brojil. Emoce prostých věřících se zase jednou ukázaly silnější než učenecské racionální argumenty o tom, že přesně takovýto kult světů, od nichž se žádá prostřednictvím mezi Bohem a člověkem, je v rozporu s monoteismem, protože uctíván smí být pouze Bůh.

Karel Černý

Alexander Fazik – Jan Štemberk (eds.):
Aktuální problémy volného času a cestovního ruchu. Pelhřimov, Praha: Nová tiskárna Pelhřimov, VŠO Praha, 2013, 199 str.

Sborník *Aktuální problémy volného času a cestovního ruchu* tvoří příspěvky, které zazněly na stejnojmenné konferenci, konané 20. září 2012 v Praze. Jak již samotný název napovídá, tematicky zaměřený sborník se věnuje aktuálnímu tématu volného času a s ním souvisejícím cestovním ruchem, který hraje v dnešní společnosti stále významnější roli. Není bez zajímavosti, že volný čas a jeho podíl v každodenním životě se v průběhu doby proměňoval a spolu s ním i jeho náplň. Tuto proměnu lze vysledovat v závislosti na společenském kontextu, technických vymoženostech dané doby, komunikačních technologiích, ale i na změně sociální struktury.

První část sborníku *Pojetí a funkce volného času* pojednává o teoretické a empirické analýze volného času a uvádí ji příspěvek Alexandra Fazika, který předkládá nástin vývoje vědeckého zkoumání volného času a vymezuje základní pojmy týkající se dané problematiky: od samotné

definice, funkce a popisu fondu volného času přistupuje k průmyslu volného času a k tendencím jeho vývoje. Martin Matějů se v následujícím textu věnuje sociokulturnímu potenciálu jako jedné ze základních společenskovedních kategorií, již podrobně definuje a následně sleduje její vztah k volnému času a jejich vzájemnou korelaci. Pozornost věnuje také vztahu volného času a sociokulturního kapitálu, jež se jistě determinují, dále poukazuje na bipolaritu volného času, kde upozorňuje, že nemusí působit pouze jako „revitalizační stimulant“ sociokulturního potenciálu, ale i naopak, že může být zdrojem sociálního konformismu, a to především díky pasivní podobě jeho trávení. Prostřednictvím empirických výzkumů sleduje dopad společenských faktorů na volný čas Ján Mišovič. Ten mimo jiné upozorňuje, že v důsledku sílící příjmové a sociální diferenciace již nemají kvantitativní údaje o volném čase stoprocentní vypovídající hodnotu. Nadto referent zdůrazňuje jiné vnímání volného času jedinců bez pevné pracovní doby, nezaměstnaných či seniorů. Poukazuje i na výsledky současných výzkumů, z nichž je patrné, že lidé se chovají ekonomicky rovněž v souvislosti s výběrem způsobu trávení volného času. Jednu z oblíbených náplní volného času představuje sportování a pohybové aktivity, jež jsou v centru pozornosti Ondřeje Špačka. Tento autor se zaměřuje na rekreační sportování v kontextu transformace české společnosti a nastiňuje socioekonomické determinanty od první poloviny 80. let až téměř do současnosti. Přitom vyvrací tezi, že by účast na volnočasových sportovních aktivitách významně závisela na ekonomickém kapitálu, naopak poukazuje na důležitost kapitálu kulturního. Zajímavé deskripci současné informační společnosti, pro niž je typická digitalizace volného času, se věnuje Petr Sak, který sleduje vývojové trendy ve společnosti, charakteristické pro přesun člověka z přirozeného prostředí do kyberprostoru a k virtuálním aktivitám. Vladimír Zatloukal se ve svém příspěvku zaměřuje na rekreologii a její uplatnění ve volnočasových aktivitách zpracovávaných v rámci Národní soustavy povolání a Národní soustavy kvalifikací a s tím spojeným animátorstvím, tedy nabídkou volnočasových aktivit, které animátor odborně ovládá. Čtenářství deníku Blesk jako